ДОКТОРАНТИ

АНТИИНСТИТУЦИОНАЛНОСТТА В ПОПУЛИСТКАТА СТРАТЕГИЯ НА ПРЕМИЕРА

Атанас Ждребев

Резюме

Статията разглежда антиинституционалността като елемент от популистката стратегия на премиера Бойко Борисов в периода на парламентарната криза с хронологичен обхват от 25.09.2013 до 25.07.2014. Теоретичната рамка на анализа е базирана върху научната парадигма, която третира популизма като стратегия за политическа мобилизация. Текстът проследява как премиерът в качеството си на харизматичен популистки лидер предизвиква кризата и как той успява да насочи популистките си послания срещу политическите елити, управляващите партии и институциите на законодателната и на изпълнителната власт.
Ключови думи: *популизъм, антиинституционалност, популистка стратегия, парламентарна криза*

A DISREGARD FOR THE INSTITUTIONAL ROLES IN THE POPULIST STRATEGY BY THE PRIME MINISTER

Atanas Zhdrebev

Abstract

This article discusses the offence against the Institutional Roles (Policies) as an element of Boiko Borisov's populist strategy during the parliamentary crisis between 25.9.2013 and 25.7.2014. The theoretical framework of analysis is based on the scientific paradigm that is using the populism as a strategy for achieving political mobilization. The text follows up on how Borisov regarded as a charismatic populist leader is able to cause this crisis himself and also manages to turn out his populist proclamations against the political elites, the ruling parties and the institutions of the legislative and executive power.
Keywords: populism, offence for the Institutional Roles (Policies), populist strategy, parliamentary crisis

I. Въведение

В предишна публикация в списание „Публични политики.bg" разгледахме антиинституционалността като елемент от популисткия дискурс на Бойко Борисов в качеството му на министър-председател. Тук ще се придържаме към дадената от нас дефиниция, според която под антиинституционалност разбираме „незачитането на институциите като инструмент за вземане на легитимни решения."[1] След като вече сме се спрели на характеристики на антиинституционалното поведение на Борисов в структурата на изпълнителната власт, сега предмет на анализ ще бъде отклонението от

[1] http://www.ejpp.eu/index.php/ejpp/article/viewFile/236/215, 03.11.2017

институционалните правила, което се случва в рамките на дейността на законодателната власт. Ще изследваме блокирането на работата на 42-то НС от страна на ПГ на ГЕРБ, когато се развива продължителна парламентарна криза с хронологичен обхват от 25.09.2013 до 25.07.2014. Борисов предизвиква още две политически кризи след подаването на оставките на първия и на втория си кабинет, съответно на 20.02.2013 и на 14.11.2016. Те няма да бъдат обект на изследване, тъй като се развиват в съответствие с конституционната процедура. Според спецификата си те биха могли да бъдат дефинирани като правителствени кризи, които прерастват в парламентарни поради факта, че действащото НС не е в състояние да излъчи нов състав на МС. Настъпилата дисфункция придобива различен от изследвания от нас смисъл, не води до неспазване на правни норми и процедури и се обуславя от обстоятелството, че служебният кабинет разполага със строго регламентирани и ограничени правомощия.

В началото на анализа ще очертаем теоретичната рамка, която използваме в нашето изследване – това е методологическият подход, разглеждащ популизма като стратегия за политическа мобилизация. В реалността теоретичните модели не винаги се потвърждават напълно в емпиричен вид и поради това ще се спрем на спецификата на българските условия и по-конкретно на парламентарна криза, предизвикана от популистка формация, която вече е институционализирана във властта. Ключова роля в периода на тази криза изиграва партийният лидер, който, поставяйки акцент върху значимостта на собствената си политическа харизма, неглижира утвърдените парламентарни процедури и предприема действия, насочени към блокиране на работата на Народното събрание. Основната хипотеза, която ще верифицираме в настоящия текст, е, че в българския случай популизмът не само възниква в условията на кризи на легитимността на политическата система, както твърдят изследователите, застъпващи теоретичната парадигма, която счита, че популизмът е стратегия, но води и до пораждане на такива чрез целенасочено отклонение от институционалните правила. Политическата мобилизация срещу институциите и партиите е инициирана именно от популисткия лидер, който е подбуден от ситуационно обусловени мотиви, и на тази база активизира антиинституционалното поведение на собствената си парламентарна група.

Накрая следва да уточним, че емпиричният материал за анализа е подбран по същия начин, както и в предишната публикация. Използвани са аналитични и информационни статии от Медиапул и вестник „Сега", следвайки вече очертаните баланси.[1]

II. Теоретична рамка: Популизмът като стратегия за политическа мобилизация

Школата, разглеждаща популизма като стратегия за политическа мобилизация, набляга върху силната роля на харизматичния популистки лидер, който успява да мобилизира обикновения народ срещу доминиращите политически елити. В определенията за популизъм на представителите на тази школа доминират единствено двете споменати характеристики. Ключ към разбирането на подхода е класическата дефиниция на изследователя на латиноамериканските популизми Кърт Уейланд, разглеждаща популизма като „политическа стратегия, чрез която един персонализиран лидер търси или упражнява управленска власт, базирана върху пряката, непосредствена и неинституционализирана подкрепа от голям брой в повечето случаи неорганизирани последователи."[2] (*Преводът мой – А. Ж.*) Робъртс и Левитски разбират популизма „като вертикална мобилизация на масовите избиратели от персонализиран лидер, който отхвърля установените политически или

[1] Ibid, p. 85

[2] Weyland, K., Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics, Comparative Politics, Vol. 34 (1), 2001, p. 14

икономически елити от името на зле дефинирания народ"[1] (*Преводът мой – А. Ж.)*, поставят ударение върху идеологическата гъвкавост на популистките апели, която затруднява вкарването на понятието в идеологическия калъп на партийните програми, и върху идентичноста на популистките лидери и техните връзки с останалите политически играчи.[2] Такис Папас разглежда популизма като стратегия на политическите предприемачи да се домогнат до властта и защитава тезата, че популисткият лидер надделява, когато успее да създаде кливидж между народа и управляващия елит, а също така, че популизмът се стреми да превърне потенциалните мнозинства в реални чрез създаване на нови социални кливиджи.[3] Наблюдава се бедност на теоретичните идеи, на понятийния апарат и на интерпретативните полета, използвани от учените, които застъпват този подход. Поради това, че идеите им се припокриват в значителна степен, ще разгледаме приоритетно статията на Такис Папас, който в най-голяма степен защитава тезата със своите аргументи. За Папас популизмът е обратната страна на демократичния либерализъм и така ученият максимално се доближава до двете основни интуиции на методологическия подход: Първо, при популизма за разлика от партиите от партийните фамилии лидерството взема примат над идеологията и затова е основна единица за анализ. Второ, популистите печелят мнозинства в районите, в които са се разпаднали лоялностите към старите партии, отслабнало е значението на политическите различия и на идеологическите привързаности.[4] Папас разглежда популизма като резултат на кризи, упадък или дълбоко преустройство на съществуващите политически и партийни системи. Тези ситуации са неизбежно свързани с появата на популистките лидери като аутсайдери. Политическата криза дестабилизира партийната система и дава възможност на популистките водачи да отправят своите властови претенции отвъд традиционните форми на идеологически обвързаности.[5]

Според Папас съществуват три основни каузални механизма за появата на популизма като партия или масово движение, които зависят от стратегическите действия на лидера: политизиране на недоволството, оформяне на нов кливидж между народа и политическото статукво и политическа поляризация. Първият механизъм е свързан с натрупалото се разочарование към партийните и политическите системи и към статуквото като цяло заради неизпълнените социални обещания на политиците. Докато традиционните партии се опитват да тушират тези напрежения, популистките виреят върху тях. За популистките водачи манипулацията на недоволството предизвиква отмиране на старите кливиджи и създаване на нови форми на организация с антисистемна нагласа, насочена не само срещу другите непопулистки формации, но и срещу политическата система като цяло. Така се стига до появата на кливиджа между народа и неговите врагове; този кливидж е продукт на първия механизъм, предизвиква пораждането на нови социални идентичности, разделението бива успешно капитализирано от креативни лидери. В популисткия дискурс враговете на народа са в самата политическа система и те са партиите, партийните лидери, политическите елити, бюрокрацията. Статуквото и народът са двете страни на антитезата „ние – те". Народът бива манипулиран от популисткия лидер в ситуации на промени и на партиен и институционален разпад. Третият механизъм, поляризацията, конституира с изключителен разделящ обществото интензитет противопоставянето между разочарованите

[1] Levitsky, S., K. Roberts, The Resurgence of the Latin American Left, John Hopkins University Press, Baltimore, 2011, pp. 6-7, цитат по: Bonikowski, B., N., Gidron, Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda, Weatherhead Center for International Affairs, Harvard Uneversity, № 13-0004, p. 12, <http://scholar.harvard.edu/files/gidron_bonikowski_populismlitreview_2013.pdf>, viewed: 03.01.2016

[2] Bonikowski, B., Gidron, N., op. cit., p. 12

[3] Pappas, T., Populism Emergent: A Framework for Analyzing its Contexts, Mechanics, and Outcomes, EUI Working Paper RSCAS 2012/01, <http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/20114/RSCAS_2012_01b.pdf?sequence=1>, p. 2, viewed: 22.01.2016

[4] Ibid, pp. 1-2

[5] Ibid, pp. 3-5

избиратели и привилегированите елити. Тя е извънсистемна, произтича от действията на популистките водачи, свойствена е на недоволството и формиралите се кливиджи и затвърждава противопоставянето народ – елит.[1]

Дескриптивното изложение на тезите на Папас, както и цитираните дефиниции на Уейланд и на Робъртс и Янсенс, сочат, че парадигмата, разглеждаща популизма като стратегия, поставя специфичен акцент върху ролята на политическите кризи като фактор за популистка мобилизация. Тезите на учените, застъпващи този подход, са пределно ясно артикулирани, няма съществени отклонения между тях и това обстоятелство позволява характеристиките да бъдат изведени в максимално изчистен и лаконичен вид:

- Популизмът възниква в резултат на кризи на легитимността на политическата система, има антипартийна и антиинституционална насоченост. Той се възползва от спада на общественото доверие към политическите партии и институции и от предизвиканите от кризите сътресения в рамките на политическите системи. Тези сътресения работят в полза на стратегията за политическа мобилизация, защото дестабилизират политическата система. Оттук популистите имат интерес от ерозията на нейните основни компоненти – партиите и институциите.
- Консолидацията около фигурата на харизматичния лидер е фактор, който играе ключова роля при противопоставянето между обикновения народ и корумпираните политически елити. Това означава, че именно силно персонифицираната фигура на харизматичния водач е конституиращ елемент на популистката мобилизация, а последната е продукт на създадения от водача кливидж народ – елит.
- Популизмът разчита на манипулацията на народното недоволство заради неизпълнените социални обещания на политиците. Именно този вид недоволство поражда антистемните нагласи, които стоят в основата на стратегията за популистка мобилизация.
- Популисткият дискурс конституира образа на врага на народа. По силата на начертаната дотук логика за популизма враговете на народа са партиите, институциите и корумпираните политически елити.

III. Парламентарна криза (25.09.2013-25.07.2014)

Тази парламентарна криза е предизвикана от опитите на ГЕРБ чрез радикализация на политическите си действия като най-голямата опозиционна парламентарна сила да свали от власт правителството на Пламен Орешарски. Най-специфичната особеност на кризата е, че в дадения случай се регистрира едновременното присъствие на максимален брой характеристики на популизма. При Бойко Борисов се наблюдава синхрон между публичната артикулация на параметрите на политическата стратегия на ГЕРБ, на базата на които тази стратегия би могла да се определи като популистка, и нейната практическа материализация в конкретните антиинституционални действия. Изследването на популистката стратегия на Борисов предлага от фактологична гл.т. възможности за верификация на отношението теоретично – емпирично. В настоящата част от анализа ще бъдат проследени всички аспекти на това отношение. На преден план текстът ще се фокусира върху стратегията на харизматичния популистки лидер за мобилизация на народа срещу политическите институции и партиите и основният акцент ще падне върху отклонението от институционалните правила и настъпилата дисфункция в дейността на НС. На второ място, ще бъде обърнато внимание на развитите от Бойко Борисов по време на кризата дискурсивни и манипулативни техники, чрез които се очертава образът на врага, извършва

[1] Ibid, pp. 8-12

се противопоставянето между народ и елит, отправят се антиелитистки послания, унифицира се общата воля на народа. Стратегията за популистка мобилизация ще се изследва в условно ситуирани хронологически рамки. Разглежданата криза е трудно да се раздели на етапи, тъй като тя не се развива постоянно през целия период, а се активизира в определени моменти, след което затихва временно, докато нейните симптоми се появят отново. Поради тази причина съвсем условно ще бъдат обозначени три етапа: начало, което се поставя с блокирането на кворума в НС от страна на ГЕРБ при внесения от същата политическа сила първи вот на недоверие към правителството; развитие, белязано от цялата серия от неуспешни вотове на недоверие към кабинета и провалени пленарни заседания; и последен етап, когато ГЕРБ и Атака трайно напускат парламента, а Пламен Орешарски е принуден да подаде оставката на МС. Няма да се спираме на процедурата по връчването на мандатите и съставянето на служебния кабинет, защото тогава парламентът функционира нормално и не се наблюдават белезите на отклонение от институционалните правила. Настоящата статия ще акцентира не само върху гореспоменатите елементи на класическата популистка стратегия, но и върху девалвацията на демократичните парламентарни процедури като фактор за настъпилата дисфункция.

Съчетанието между отклонението от институционалните правила и антипартийните и антиелитистките послания на ГЕРБ започва да се проявява още в генезиса на кризата. С оглед на изясняването на тези елементи от популистката стратегия на партията, интерес преставлява начинът, по който се формулират мотивите за първия вот. През септември 2013 ГЕРБ обмисля да внесе вот на недоверие за цялостната политика на правителството на Пламен Орешарски и на т.нар. „тройна коалиция", състояща се според Бойко Борисов от БСП, ДПС и Атака, поради „лъжите и провала им във всички сфери"[1]. Медиапул цитира позицията на ГЕРБ, изразена от нейния лидер: „Ако не поискаме вот на недоверие за цялостната политика на правителството и решим да искаме многократно такива, ще девалвираме вотовете на недоверие." Той последователно защитава тезите, че „правителството се крепи само и единствено на гласовете на Атака и че управляващите са „подлъгали народа" с предизборните обещания. Оценката за управлението е изразена с думите „пълен провал". Борисов смята, че вотът на недоверие е обречен на неуспех поради единството на коалицията. В първоначалната си позиция той заявява: „Така отново ще покажем недъзите на това управление, ще заявим, че не одобряваме нито едно тяхно действие и ще консолидираме всички, които искат оставка..."[2] Повлиян от твърденията на Реформаторския блок за опасността при подобна стъпка управлението на БСП да се стабилизира за конституционно установения срок, Борисов я променя и решава вотът да бъде разделен „на секторни части по всички теми, но на няколко пъти" и определя отделните сектори като „много слаби и по-малко слаби". По този начин той изтъква разграничението си от БСП.[3] Неговото първоначално обяснение, според което искането на множество вотове на недоверие би девалвирало процедурата, се модифицира в твърдението, че вотът „пак ще е цялостен, но разделен на няколко части", по всички секторни политики на правителството.[4] В цитираните изказвания на Бойко Борисов се открояват няколко конкретни послания с популистко съдържание, които продължават своето развитие като основополагащи политически тези по време на цялата криза. Твърдението за „лъжите и провала" на БСП, ДПС и Атака във всички сфери съдържа в себе си индикаторите за антипартийност и антиелитизъм. Внушава се, че е настъпил своеобразен политически крах,

[1] http://www.mediapool.bg/vot-na-nedoverie-kam-kabineta-za-vsichko-no-ne-i-za-oligarhiyata-news211218.html, 17.09.2016

[2] http://www.segabg.com/article.php?id=666195, 23.09.2016

[3] http://www.mediapool.bg/gerb-devalviraha-vota-na-nedoverie-svezhdaiki-go-do-investitsionnoto-ministerstvo-news211270.html, 17.09.2016

[4] http://www.segabg.com/article.php?id=666333, 23.09.2016

като вината за него се търси в управляващия елит и респективно в съставляващите го партийни формации. През целия период на кризата Борисов представя като част от властовата конфигурация Атака, която формално не е партньор в кабинета на Орешарски, но дава скрита подкрепа за него чрез неучастието си в ключови гласувания в НС. Обосновката на политическата постановка, че управляващите „лъжат" народа, очертава противопоставянето между народ и елит, което също се утвърждава като устойчива характеристика на популисткия дискурс. Институционалният аспект на еволюцията в разглежданата позиция на ГЕРБ се експлицира в условия, които създават предпоставки за естествена девалвация на демократичната процедура. Формално вотът на недоверие е една демократична практика, която е закрепена в Конституцията и дава възможност за провеждане на дебати и за упражняване на парламентарен контрол върху дейността на изпълнителната власт. Когато обаче вотовете се внасят един след друг при липса на възможност да бъде отстранен от власт кабинетът, опозицията злоупотребява със своето право и мотивацията й в тази насока би могла да се тълкува като целяща политическа дестабилизация. Оттук следва, че ГЕРБ като популистка партия съзнателно допуска в своята политическа стратегия действия, които са насочени към злоупотреба с демократичните парламентарни практики и по начина, по който те се развиват по-нататък във времето, проличава антиинституционалната насоченост на популисткото поведение на партията.

Отклонението от институционалните правила като елемент от популистката стратегия на Бойко Борисов и на неговата партия се изразява във феномена ГЕРБ да напусне пленарната зала при внесен от самата нея вот на недоверие към правителството. Проваленото заседание на НС от 25.09.2013 се дължи не само на отказа от регистрация на депутатите от ГЕРБ, но и на отсъствието на представителите на ПГ на Атака. Развитието на пленарния ден и на следващия, когато се провеждат дебатите, поражда неяснота относно начина, по който трябва да се прилагат определени конституционни и парламентарни процедури. Под влиянието на популистките действия на ГЕРБ, както и тези на Атака, проличават белезите на дисфункция в работата на парламента. ГЕРБ бойкотира заседанието, за да докаже зависимостта на управляващите от Атака. Борисов се аргументира по следния начин: „Това правителство е заложник на Атака. Това правителство без Атака не може да съществува. Както и да бягат, не могат да избягат от тази тема".[1] Въпреки присъствието си в залата, ПГ на ГЕРБ не се регистрира. Така оформилата се политическа ситуация предпоставя противоречието между необходимостта да се приложи основният закон и обективната невъзможност това да се случи. Парламентарният правилник регламентира в чл. 105 правилата за протичане на процедурата като дебатите по вота се провеждат не по-рано от 3 дни и не по-късно от 7 дни след внасянето му, а гласуването става не по-рано от 24 часа след приключване на разискванията. Във връзка с така определените от законодателя нормативни срокове възниква казус, касаещ следния въпрос: Какви правни последици трябва да настъпят, ако се реализира хипотезата, при която и на следващия ден не се проведе пленарно заседание на НС с точка от дневния ред обсъждане на внесеното от ПГ на ГЕРБ искане за гласуване на вот на недоверие на правителството на Пламен Орешарски? Депутатите с юридическо образование от парламентарните групи на БСП и ГЕРБ защитават противоположни позиции по отношение на опциите за решаване на този казус. Народните представители от ГЕРБ отхвърлят задължението за стриктно спазване на правно определения срок и настояват обсъждането да продължи, след като се събере необходимият кворум. Бойко Борисов обявява вота за успешен, защото партиите, които формално стоят зад кабинета, не инструментализират подкрепата си: „Вижда се, че БСП и ДПС нямат кворум по простата причина, че те не ходят на работа. Затова виждате – ние цялата партия сме вътре в залата и искаме да видим колко им е силата... Аз съм в парламента и наблюдавам

[1] http://www.segabg.com/article.php?id=667226, 23.09.2016

провала на тази тройна коалиция.” Борисов за пореден път защитава тезата, че правителството се поддържа от Атака.[1] Налага се да проследим детайлно събитията, за да подчертаем поредицата от процедурни нарушения. На следващото заседание депутатите от ГЕРБ отново присъстват в пленарната зала, без да се регистрират. Електронното табло отразява, че в залата има 110 народни представители, и председателят на НС Михаил Миков дава почивка. При последвалото преброяване от квесторите се констатира присъствието на 207 депутати. Бившият конституционен съдия Димитър Гочев изразява становище, според което правилникът на НС допуска ръчна проверка на кворума по инициатива на председателя на НС или по искане на парламентарна група. Гочев тълкува тази процедура като трик, който е работещ механизъм в парламентарната практика, и смята, че е безсмислено сезирането на КС, защото казусът не е от неговата компетентност. Димитър Лазаров от ГЕРБ заявява, че според правилата проверката се извършва чрез електронната система за гласуване, но БСП възразява, че думата се взима при открито заседание, а фактът, че той говори от парламентарната трибуна, потвърждава наличието на кворум. Бойко Борисов и част от депутатите на ГЕРБ напускат пленарната зала. Красимир Велчев иска поименна проверка на кворума, която му е отказана с мотив, че такава може да се извърши след следващото гласуване на заседанието, което е точката за вота на недоверие. Цецка Цачева прави процедурно предложение за пряко предаване на дебатите. След това Михаил Миков отхвърля искането на ГЕРБ за проверка, тъй като, според него, след процедура не се проверява кворум. Цачева обвинява Миков в нарушение на парламентарния правилник, защото е открил заседанието без електронна регистрация. Тя и колегата й Димитър Главчев подчертават неяснотата по въпроса кои са тези 207 души, които са формирали кворума. В кулоарите на парламента Бойко Борисов заявява намерението си да сезира КС за „нарушенията в правилника, с които започна заседанието”. Главчев настоява за оставка на цялото ръководство на НС и обвинява заместник-председателя Христо Бисеров в отказ да му даде думата за процедура. Лиляна Павлова от ГЕРБ обявява: „Виждаме абсолютно пагубно, брутално погазване на Конституцията и на правата на българските граждани...” Бойко Борисов обещава до края на работната седмица неговата партия да не участва в електронно гласуване, защото то е било „погазено”.[2] В свой коментар във вестник „Сега” Венелина Ангелова вижда в електронната система на гласуване в парламента пречка за управляващите, която те трябва да заобикалят.[3] На 02.10.2013 вотът е преодолян с помощта на народните представители на Атака, които се завръщат в парламента след посещението си в Брюксел [4] и гласуват „въздържал се”. Медиапул отбелязва: „Замисълът на Бойко Борисов да проваля заседания на НС, за да демонстрира отново зависимостта на БСП и ДПС от Атака, на практика проработи, тъй като темата на вота на недоверие почти не бе засегната в препирните около гласуването му и бе изместена от въпроса за ролята на националистите в сегашния парламент.” Обвинявайки опонентите си от БСП и ДПС, че не са спечелили изборите, Борисов заявява: „Народът постави ГЕРБ за първи път в новата история като първа политическа сила. Когато говорите от името на народа, ще се съобразявате с това. Когато ни победите, ще кажете: „Ние сме победители”[5].

В така изложените събития се налага обстоятелството, че политиката за пореден път надделява над процедурата и протича в разрез с нея. С други думи, смисленият дебат за политиката е подменен от процедурни прения по изкуствено създаден казус с

[1] http://www.mediapool.bg/shouto-prodalzhava-gerb-provalyat-sobstveniya-si-vot-na-nedoverie-news211525.html, 17.09.2016

[2] http://www.segabg.com/article.php?id=667361, 23.09.2016; http://www.mediapool.bg/upravlyavashti-i-opozitsiya-prevarnaha-vota-na-nedoverie-v-totalen-absurd-news211568.html, 17.09.2016

[3] http://www.segabg.com/article.php?id=667315, 23.09.2016

[4] http://www.segabg.com/article.php?id=667818, 23.09.2016

[5] http://www.mediapool.bg/pravitelstvoto-otselya-a-siderov-obyavi-che-bez-nego-darzhavata-shte-se-srine-news211808.html, 17.09.2016

антиинституционална насоченост и в тази ситуация обективното правоприлагане се измества от използването на юридически трикове. Депутатите от ГЕРБ присъстват в пленарната зала, без да се регистрират, и по този начин застрашават реализацията на конституционната процедура по искане на вот на недоверие в рамките на предвидения от правилника по силата на чл. 105 седемдневен срок. Това принуждава председателя на НС Михаил Миков да предприеме спорно от юридическа гледна точка действие като изиска ръчно преброяване от квесторите. Настъпва колизия в юридическите тълкувания как трябва да се постъпи при възникналата политическа ситуация, управляващите и опозицията изразяват коренно различни мнения и невъзможността да се установи консенсус относно прилагането на релевантните правни норми се превръща във фактор за предизвикване на дисфункция. БСП като страна в спора се позовава на чл. 81, ал.1 от Конституцията, а малцинството, представлявано от най-голямата парламентарна група, – на чл. 48, ал.2 от Правилника за организацията на дейността на Народното събрание, където е записано: "Проверка на кворум се извършва чрез компютризираната система за гласуване преди откриване на заседанието".[1] Презумпцията на БСП е да приложи пряко цитирания член 81 от Конституцията, който гласи: "Народното събрание може да заседава и приема своите актове, когато присъстват повече от половината народни представители". Позовавайки се на заложеното пряко действие в алинея 2 на чл. 5, социалистите неглижират същността на предходната алинея 1, която постулира, че „Конституцията е върховен закон и другите закони не могат да й противоречат." По този начин влизат в противоречие с чл. 15, ал. 1 от Закона за нормативните актове. Според него „Нормативният акт трябва да съответствува на Конституцията и на другите нормативни актове от по-висока степен." След като изяснихме, че съществува субординация между Конституцията на РБ и Правилника за организацията на дейността на НС, може да заключим, че ръчното преброяване на кворума, аргументирано като пряко прилагане на член 81, ал. 1 от Конституцията, се явява като неспазване на едновременното действие на двата нормативни акта, доколкото се извършва нарушение на чл. 48, ал. 2 от парламентарния правилник.

ПГ на ГЕРБ осъществява действия, които предизвикват отклонение от институционалните правила и тълкуване на съществуващите правни норми от страните, които участват в политическия процес, по начин, съответен на техния политически интерес. Поведението на ГЕРБ в пленарната зала създава реални предпоставки за възникване на дисфункция: от една страна – при спазването на чл. 48 би се стигнало до нарушение на чл. 105, тъй като няма как да се събере кворум. От друга страна – прилагането на чл. 105 при така създалата се ситуация става възможно единствено в условията на нарушение на чл. 48. Или казано с други думи, при липсата на електронна регистрация на кворума пленарните заседания не могат да се проведат и респективно няма как да се осъществят дебатите по вота на недоверие във фиксирания от правилника срок. Доколкото антиинституционалното действие винаги е свързано с неглижиране на формални процедури, то поражда негативни последици и неясноти относно прилагането на нормативната уредба. В тази посока е съсредоточен основният деструктивен потенциал на популистката стратегия да се предприемат политически ходове, които не съответстват напълно на демократичните политически практики. Симптомите на институционалния разпад, които бележат началото на кризата, намират своето място в анализите на политолозите. Според Евгений Дайнов в резултат на противопоставянето между ГЕРБ и партньорите от управляващата коалиция БСП и ДПС се погазват демократичните процедури, по които функционират институциите. Дайнов констатира, че до този момент всички участници в политическия процес са съблюдавали правилата и процедурите за легитимно конституиране и смяна на властта. Загубата

[1] http://kultura.bg/web/%D1%82%D1%8A%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B2-%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%BE/, 03.12.2016; 3

предполага отиване на избори, на които на загубилия се дава шанс отново да се завърне в управлението. Условието, за да се случи това, е да се спазват институционалните правила. Поведението на ГЕРБ и на БСП и ДПС не е консенсусно и е антиинституционално поради липсата на съгласие да се спазват правилата на играта. Неспазването им крие риск да настъпи тотална дисфункция на Народното събрание като институция, както и да бъде оспорен целият правен и институционален ред, по който функционира държавата.[1] Тезата на Дайнов съответства на изводите, които направихме досега, единственият момент, с който не можем да се съгласим, е, че до възникването на тази криза участниците в парламентарния процес са се придържали към легитимните правила. Аспектите на дисфункцията на институциите, която практически представлява отклонение от нормата, се наблюдават още от момента на навлизането на популистката тенденция в българската политика през 2001.

Би трябвало да подчертаем и ролята на популисткия фактор в контекста на функционирането на политическата система като цяло. В осъществяваните партийно-институционални взаимодействия съществено значение придобива позиционирането на популистките партии в политическото пространство и самоопределянето им като заемащи определено място в скалата ляво-дясно. Мария Пиргова определя ГЕРБ като „антиконституционна партия", а нейната идеология като „антипарламентарна". Тя не представлява автентичните десни избиратели, които през 2013 не успяват да получат представителство в парламента, а претендира да бъде водещата политическа сила в дясно. Това нарушава балансите в политическата система, тъй като дясното остава непредставено. Според Пиргова конструкцията на Народното събрание се състои от политически сили с парламентарни идеологии – БСП и ДПС – и от такива с антипарламентарни идеологии – Атака и ГЕРБ. Освен, че задълбочава проблемите в дясното пространство, ГЕРБ предприема блокиране на парламента като част от стратегията си да се върне на власт.[2] В анализа се откроява присъствието на антиконституционност и антиинституционалност като специфики на популизма, както и липсата на споряващо идейно ядро. Можем да добавим, че ГЕРБ заема електоралната ниша на десните избиратели, но стои далече от позициите на автентичното консервативно дясно, което възприема като една от своите основополагащи ценности зачитането на институциите.

След като се спряхме на институционалния аспект, следва да разгледаме накратко останалите елементи от популисткия дискурс на ГЕРБ. От цитатите в дескриптивното изложение по-горе виждаме, че Бойко Борисов интерпретира като еманация на общата воля на народа класирането на ГЕРБ като първа политическа сила след парламентарните избори. Проявите на антипартийния дискурс се екстраполират в твърденията на Борисов, че БСП и ДПС не са спечелили изборите и тяхното съвместно управление става възможно благодарение на зависимостта им от Атака. Наблюдава се тенденция за неправомерно прехвърляне на отговорността за липсата на кворум в парламента, както и на вината за настъпилата дисфункция, върху управляващото мнозинство.

Във втория етап от кризата продължават да се проявяват перманентно и да се задълбочават набелязаните тенденции в популистката стратегия. Те се изразяват на институционално равнище в еднотипните стандартизирани ходове на ГЕРБ с постоянно внасяне на вотове на недоверие към правителството на Пламен Орешарски, епизодично блокиране на кворума на парламентарни заседания, злоупотреба с различни парламентарни процедури. От друга страна се наблюдават множество прояви на извънантиинституционалния аспект на

[1] http://www.dnevnik.bg/analizi/2013/09/30/2149493_taka_se_razpadat_durjavite_i_idvat_hishtnicite/, 13.01.2016

[2] http://www.presstv.bg/%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B8-%D0%B8-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8/12/19/%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F-%D0%BF%D0%B8%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B0-2013-%D0%B3-%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0-%D1%87%D0%B5-%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%D1%82%D0%B0-%D1%81%D0%B5/, 14.01.2016

стратегията, които касаят адресиране на антипартийни и антиелитистки послания и противопоставянето народ-елит, съчетано с позната вече практика на популистките партии да се отъждествяват с общата воля на народа.

Набелязаната логика на развитие на кризата обобщава хода на последвалите събития. На 04.10.2013 поради липса на кворум се проваля заседанието на НС, което по предварителния дневен ред трябва да бъде посветено изцяло на парламентарен контрол. От залата отсъстват лидерите на БСП, ДПС и Атака – Сергей Станишев, Лютви Местан и Волен Сидеров. ГЕРБ обвинява управляващите, че не са осигурили кворума; БСП и ДПС частично признават отговорността си, но прехвърлят вината върху ГЕРБ. Поредният опит на Михаил Миков да осъществи ръчно преброяване претърпява неуспех, защото ПГ на ГЕРБ бързо напуска залата. Бойко Борисов нарича поведението на другите три партии „тотална безотговорност" и заявява: „Ние не сме длъжни да им правим кворума. Фикусчето, което си го отглеждат, да идва и то на работа."[1] В духа на негативните констатации Борисов добавя още: „Тотална парламентарна криза. Да дойдат на работа. Къде е Станишев всеки ден, в колко идва на работа? Какво е това безсрамие?"; „Това е провален парламент и провалено правителство. Той не може да съществува. Трябва да има незабавни избори."[2] Едновременното съчетание на провала на пленарния ден поради липсата на кворум и на предвидения за този ден парламентарен контрол е свидетелство за настъпилата дисфункция в дейността на НС от гл.т. на обстоятелствата, че то е постоянно действащ конституционен орган и упражнява контролни функции върху изпълнителната власт. Ръчното преброяване се утвърждава като иновативна парламентарна практика, която представлява отклонение от процедурната норма. Другото съществено изкривяване на механизмите на функциониране на парламента се проявява в онази част от политическото поведение на Бойко Борисов, чрез която задължението за осигуряване на кворума се прехвърля единствено върху управляващите. Популистката стратегия на лидера на ГЕРБ е ориентирана към електорална мобилизация и предизвикване на предсрочни избори. В нея се съчетават антиинституционалният аспект с внушенията за провала на институциите на законодателната и на изпълнителната власт, антиелитизмът с обвиненията, адресирани към народните представители, и антипартийността, доколкото в мисловната парадигма на Борисов отговорността за кризата би следвало да падне върху БСП, ДПС и Атака, която от своя страна настоява, че „не подкрепя правителството, а е негов коректив"[3]. Оформя се конфликтна зона на сблъсък между популистките стратегии на ГЕРБ и на Атака, която се проявява ясно в началото на следващата парламентарна сесия.

На 23.01.2014 заседанието на НС е на път да се провали; Бойко Борисов влиза в пленарна зала, за да „помогне на БСП за кворума". При поименното преброяване от ГЕРБ присъстват само той и Вежди Рашидов. Заседанието е закрито, а Борисов коментира: „Не един, а два гласа дадох днес … За пореден път блесна, че БСП и ДПС са абсолютно зависими от Атака, че това управление се крепи единствено и само на Атака, че дори с обещаните от мен два гласа те не могат да накарат собствените си депутати да работят." Според Рашидов, задачата на опозицията не е да осигурява кворума, а да иска оставката на правителството. Цецка Цачева констатира невъзможността на 42-ото НС „да води смислен парламентарен живот" поради „тежки зависимости между три от парламентарните групи, които са задкулисни и неясни".[4] Тя допълва, че се очаква ГЕРБ да внесе нов вот на недоверие в областта, в която

[1] http://www.segabg.com/article.php?id=668452, 23.09.2016

[2] http://www.mediapool.bg/noviyat-vot-na-nedoverie-e-kam-tazi-zhena-s-tsiklamovoto-kostyumche-news211910.html, 17.09.2016

[3] http://www.segabg.com/article.php?id=670208, 23.09.2016

[4] http://www.mediapool.bg/deja-vu-gerb-gotvyat-vot-na-nedoverie-ns-prekasna-rabota-poradi-lipsa-na-kvorum-news215940.html, 17.09.2016

управляващите „са най-зле”.[1] За пореден път се подценява ролята на законодателния орган въз основа на антиелитистки и антипартийни послания и на незачитане на институционалните правила, но за нас тук е по-важно да поставим акцент върху отношенията на най-голямата парламентарна партия с Атака.
ГЕРБ следва стриктно своята политическа линия да ситуира Атака като неотменима част от управляващото мнозинство, като крепител на кворума в парламента и на правителството на Пламен Орешарски, чиято съдба на практика зависи от политическото решение на националистите. Неучастието в работата на НС е формата, под която ГЕРБ се дистанцира от управляващия политически елит и от партиите, а също така предизвиква дисфункция на парламента като институция. Атака ситуационно успява да противостои на обвиненията на ГЕРБ, като декларира готовност да се присъедини към антиинституционалната практика за блокиране на парламентарния кворум. Съществуват аналогични елементи в политическите стратегии на двете популистки формации. В този смисъл ГЕРБ е затруднен при целеполагането на Атака като неопозиционна сила. Атака от своя страна изпитва трудност да изчисти моделирания си под влиянието на ГЕРБ публичен имидж. Въпреки това, допирните точки в споменатите стратегии оказват влияние върху развитието на събитията при последния етап от кризата, когато трайното отсъствие на ГЕРБ и на Атака от пленарната зала довежда до оставката на кабинета, като партията на Бойко Борисов влиза в ролята на основен двигател по време на цялото развитие на кризата.

През пролетта на 2014 отново се активизира популистката стратегия на ГЕРБ, без да се промени с нещо съществено нейният модус, насочен към искания за оставката на кабинета и предсрочни избори, отправяне на обвинения към управляващия политически елит в провал и политически зависимости от Атака, злоупотреба с възможностите, които дават демократичните парламентарни процедури. Обръщайки се към десните партии с молба „да се обявят за незабавни предсрочни избори” с цел след това да сформират дясноцентристко правителство „за спасение на България” [2], Бойко Борисов продължава да чертае специфична катастрофична линия в популисткия дискурс на ГЕРБ за това, че България има „провален парламент и провалено правителство”, за невъзможността на НС „да води смислен парламентарен живот”, за неуспехите на кабинета във всички секторни политики, за неблагоприятните социални показатели. Заключението на Борисов: „В държавата се случват непоправими деяния с непоправими щети”, комбинирано с призивите за национално спасение, пропагандира тезата за тоталния управленски провал. В това отношение, погледнато чисто хронологически, би могло да се говори за известна промяна в популистката стратегия на ГЕРБ и персонално на партийния лидер, но не в същността на застъпваните тези, а във втвърдяването на тона, чрез който те се отстояват. Ако дотук акцентът пада върху отделни фрагменти от катастрофичната картина на управлението, то нататък тази картина се представя в нейната интегрална цялост. Според Борисов Пламен Орешарски не е провел нито една среща с някого от „сериозните политически лидери в Европа”; неговото правителство не е изпълнило нито едно от дадените обещания.[3] Политическото обобщение се характеризира с висока степен на генерализация, всяка теза, която лансира Борисов, придобива стойността на абсолют. Радикализацията на популистките послания на ГЕРБ не променя по същество логиката на политическото говорене и действие на партията, както и поставените стратегически цели в периода на кризата, и предизвиква изостряне на ситуацията, което дава възможност за още по-силна проява на популизма.

[1] http://www.segabg.com/article.php?id=683166, 23.09.2016
[2] http://www.mediapool.bg/borisov-prizova-partiite-ot-tsentar-dyasno-za-ekspertno-pravitelstvo-news217960.html, 18.09.2016
[3] http://www.mediapool.bg/boiko-borisov-otnovo-prizova-za-izbori-2-v-1-news219127.html, 18.09.2016

В съответствие с идейния замисъл на катастрофичната популистка парадигма, ГЕРБ внася вот на недоверие към правителството на Пламен Орешарски за политиката в областта на енергетиката. Линията на поведение на основната опозиционна сила е издържана напълно в духа на стратегията за политическа мобилизация, като потвърждение за това е депозирането на вота само седмица преди изборите за български депутати в Европейския парламент.[1] Продължава политическото конструиране на изцяло негативния образ на управляващите с устойчивото присъствие на три от индикаторите за популизъм: антиелитизъм, противопоставяне народ-елит и антипартийност. Пропагандното внушение в мотивите на Бойко Борисов е директно, изразява се с помощта на политически оценки и квалификации с непосредствено въздействие: „провала на енергийната политика" на кабинета, „провалениия проект „Южен поток", „некомпетентността на Стойнев", управляващите „излъгаха обществото и правихме референдум за „Белене", „фалират основните ни енергийни компании", „предизборно задържат цената на тока". [2] След европейските избори Борисов развива същия дискурс в политически сблъсък с депутата от БСП Таско Ерменков: „Правителството е паднало. Той, вотът, мина в неделя, ако не сте забелязали." „Не са спечелили нито един избор, представяте ли си? Това е невероятен скандал. Няма друга държава. Партии, не спечелили избор, да искат да управляват. Така че... Те не само, че трябва да си отидат. Просто искам, ако в Орешарски има съвсем мъничко професионализъм, явно е, че няма друго, но мъничко професионализъм, да не харчат пари повече. Да дава оставка, защото след това ще бъде преследван от закона." „Това са гьонсурати", „...хората ви изхвърлиха в неделя", „...това е разбита държава. Това вече не е България, която аз толкова много градих четири години."[3] В думите на Бойко Борисов е проектирано в пряк и в метафоричен смисъл противостоенето между градивността, присъща на харизматичния лидер на ГЕРБ, и деструкцията, предизвикана от неговите опоненти. Парадигмата на Борисов, очертаваща дихотомията между градивното и деструктивното поведение, обаче не е конструирана като напълно хомогенна и логически непротиворечива. Популистката визия, базирана върху идеята за противопоставянето между народа и елита, провокира политически курс, който пропагандира разрушаване на националния консенсус. Националното съгласие става невъзможно, когато управляващите не се съобразяват „с вота на народа", „с финансово-икономически и всякакви аргументи", настъпва „време разделно".[4] По начина, по който е моделиран от лидера на ГЕРБ, консенсусът между партиите предполага обединение около приоритетите на първата парламентарна сила; тези приоритети са представени като хармонизирани с унифицираното народно волеизявление и, ако се изразим със специфичния понятиен апарат на Ернесто Лакло, политическите искания на Борисов конституират хомогенна основа, която се изгражда върху хетерогенна реалност.[5] Продължавайки да боравим с изказа на Лакло, установяваме, че от едната страна на социалната граница имаме верига на еквивалентност от неудовлетворени искания на народа, насочени срещу властта, единственото решение тук са предсрочните избори, а от другата страна стои неудовлетворяващият политическите и социалните очаквания управляващ елит. Правителството допуска тежък бюджетен дефицит,

[1] http://www.mediapool.bg/vot-na-nedoverie-zaradi-energiyniya-kolaps-i-politicheskata-buhalka-dkevr-news220293.html, 18.09.2016

[2] http://www.mediapool.bg/gebr-otlozhi-takticheski-energiyniya-vot-na-nedoverie-news220000.html, 18.09.2016

[3] http://www.mediapool.bg/borisov-kam-ermenkov-az-otlitam-nali-znaesh-orel-do-lano-ne-stoi-news220891.html, 19.09.2016

[4] http://www.mediapool.bg/borisov-ne-me-pitaite-veche-za-natsionalno-saglasie-i-syadane-na-edna-masa-news220884.html, 19.09.2016

[5] Лакло, Е. Популизмът: Какво ли значи това?, сп,. „Критика и хуманизъм", кн. 41, извънреден бр., 2013 , с. 213-215 [Laklo, E. Populizmat: Kakvo li znachi tova?, sp,. „Kritika i humanizam", kn. 41, izvanreden br., 2013 , s. 213-215]

получава за своята работа оценка „0”.[1] Катастрофичният контекст на очертаната ситуация предпоставя конфликтността като единствената възможна алтернатива на разрушения консенсус, както и избора за самопозициониране в едната от двете страни на дихотомизираната социална граница.

В интерпретацията на най-голямата опозиционна партия всяко действие на кабинета на Пламен Орешарски води до деструктивни резултати, явява се като противоположност на това, което трябва да се случи в сферата на политиката, не отговаря на обществените очаквания: вместо успех настъпва провал или катастрофа; професионализмът е изместен от некомпетентността; управляващите „лъжат”, не се съобразяват с волята на народа и стоят във властта против нея. Поставя се под съмнение легитимността на управлението, резултатите от европейските избори се интерпретират като вот на недоверие към установената политическа конфигурация. Това е прекият механизъм, чрез който се моделира противопоставянето народ-елит. Бойко Борисов се стреми да делегитимира политическите институции от две различни изходни позиции. Едната е свързана с пропагандирането на тезата за възникналата пропаст между властта и суверена, другата – с имплантирането на парламентарни практики, които пораждат институционална дисфункция. В разглеждания случай с вота на недоверие за енергийната политика наблюдаваме мултиплициране на тези практики, наложени от ГЕРБ, в начина на действие на мнозинството. На заседанието на 23.05.2014 БСП, ДПС и Атака провалят кворума, а дебатите се отлагат за следващата седмица. Депутатите от ГЕРБ скандират в пленарната зала „Оставка” и „Страхливци”. Бойко Борисов заявява по адрес на управляващите: „Всичките им лъжи няма къде да се скрият и затова се скриха от вота.” Той също констатира, че „това е управлението на държавата – неработещ парламент в парламентарна република.”[2]
Така описаната ситуация е симптоматична за начина, по който рефлектират върху развитието на политическия живот гореспоменатите изходни позиции на Борисов. В периода около европейските избори за пореден път се конституира негативният образ на политическия елит, който не напуска маркираната рамка на популистката стратегия на лидера на ГЕРБ.
Същевременно, когато чрез мултипликацията си отклонението от нормата се превръща в норма, Бойко Борисов се разграничава от институционално несъответното действие, което сам е наложил като част от политическия дневен ред. Придобива ясни измерения неговата политическа стратегия да пренебрегва правните норми, за да провокира възникване на институционална нестабилност и така да предизвика оставката на правителството. Общият деструктуриращ ефект е, че политическият прецедент, генериран от дадена популистка формация, разполага с потенциал за своята по-нататъшна инструментализация. Тактиката с бойкот на кворума започва да се прилага от НДСВ, възприема се от ГЕРБ и накрая се използва и от БСП, ДПС и Атака. Също така, вотът на недоверие постепенно се обезсмисля като силна и функционална политическа практика, а конкретната ситуация става повод за изостряне на напрежението и политическите конфликти в духа на следваната от Бойко Борисов линия на поведение. Логиката на разгледаните тактически ходове на популистките партии отразява сблъсъка между необходимостта да се отстоява теснопартийният интерес и да се съблюдава правната норма. Подобен сблъсък може да съществува само в рамките на популистката стратегия, допускаща като част от своя инструментариум отклонението от институционалните правила. Появява се колизия между конюнктурно утилитарното и институционално съобразното това допринася за изостряне на кризата.
В цитираната статия „Clarifying a Contested Concept Populism in the Study of Latin American Politics”, Кърт Уейланд прави наблюдението, че политическите стратегии се характеризират

[1] http://www.mediapool.bg/gerb-i-reformatorite-darzhavata-varvi-kam-palen-falit-news220955.html, 19.09.2016
[2] http://www.mediapool.bg/boikotat-na-upravlyavashtite-otlozhi-energiyniya-vot-na-nedoverie-news220579.html, 19.09.2016

от „изначална способност за упражняване на власт, която разгръща този, който очаква да се включи в управлението или този, който управлява в момента”[1](*Преводът мой – А.Ж.*), и обхващат единствено лидерите, които базират върху нея своето управление.[2] Бойко Борисов притежава споменатата способност и произтичащата от нея мотивация. Вземайки предвид тезата на Уейланд, виждаме, че председателят на ГЕРБ действа в съответствие с интересите на собствената си партия и полага всички възможни усилия да изостри ситуацията, за да се сдобие с власт и респективно да я упражнява; естественото развитие на неговата популистка стратегия е насочено към осъществяване на личните му властови амбиции. Етапите на това развитие минават през сваляне на правителството на Пламен Орешарски и през самоутвърждаване на харизматичния лидер като реалния популистки претендент. За да изпълни на практика своята стратегическа цел, Борисов не се отклонява от вече трайно фиксираната линия на катастрофични политически послания, съчетана и с антиинституционални действия. Тази тенденция е допълнително катализирана от съществена промяна в политическата обстановка, а именно – пресконференцията на лидера на ДПС Лютви Местан, на която той се обявява за оставка на кабинета и провеждане на предсрочни избори.[3] В коментар на изявлението на Местан Борисов твърди, че „мандатоносителят не е бил БСП, а ДПС”[4], като в случая чрез една политическа теза се подменя същността на общоизвестния факт, че в съответствие с Конституцията правителството на Пламен Орешарски е реализирано с мандата на БСП. Пътят към властта на харизматичния популистки лидер е белязан от иманентно присъщите черти на стратегията за политическа мобилизация, които се наблюдават в развоя на събитията. Бойко Борисов се възползва от случващото се, за да наложи една манипулативна дискурсивна чернобяла конструкция на социалната реалност: „Траурният марш вече е за България, не за левицата...” Той призовава правителството незабавно да подаде оставка, да не харчи повече пари или да отиде на избори следващата година, „за да им блеснат всички лъжи и измислици”. „Тройната коалиция” е направила „толкова поразии”, тя „не само е пагубна за България, тя не е естествена”, „катастрофата вече е факт”. Орешарски е „псевдопремиер” и трябва „да си подаде незабавно оставката”. Изявленията на Бойко Борисов са израз на увереност, че ще се сдобие с властта след изборите, и ГЕРБ се ситуира като единствения възможен опонент на управлението на БСП и ДПС. Подчертавайки настъпилия икономически и финансов крах, Борисов развива социален популизъм с обратен знак и предприема превантивна стъпка спрямо по-сериозни социални очаквания към негово евентуално бъдещо правителство. Той отправя критики относно способите на управляващото мнозинство да овакантява позициите на ключови институционални постове в края на своя мандат и въпреки че аргументацията му е основателна и не се вписва в неговия антиинституционален подход, дискурсивните техники, които използва, са по същество популистки. Борисов нарича тези действия „скандални актове” и „демонстрация на арогантност и безпардонност”. Той продължава да лансира твърдението за тежкото състояние на държавата, което е следствие от действията на коалицията между БСП и ДПС: „Днеска влязоха и си гласуваха за седем години напред мандати в Сметната палата, най-важният одитен орган, назначили си в НСИ шеф, вдигнали пенсиите с три процента за старост, след като държавата е във фактически фалит. Това са едни арогантни, едни безотговорни лица, които в момента говорят за разпад на държавността. Не разпад,

[1] Weyland, K., op.cit., p. 12
[2] Ibid, p.12
[3] http://www.mediapool.bg/depesarski-shut-mestan-predpochita-izbori-do-kraya-na-godinata-news221116.html, 19.09.2016
[4] http://www.mediapool.bg/borisov-nezabavni-izbori-vednaga-news221131.html 19.09.2016

държавата е в катастрофа, държавата не подлежи на поправяне."[1] Цитираните изказвания в този отделно взет случай с назначенията не се отличават по нищо от разгледаните дотук специфики на популисткото дискурсивно съдържание.

Стратегията на Борисов е да създаде вербално и да приложи на практика собствена визия за упражняване на властта, която е противоположност на действащата в момента управленска визия и се базира на тоталното й деконструиране. Независимо от обстоятелствата и средата, всяка публична политическа проява на Борисов конституира дихотомна картина, при която проявите на политическите опоненти се представят в негативна светлина и вниманието се насочва към ГЕРБ като контрапункт и коректив на политическата действителност. През призмата на предложената интерпретация на властовите амбиции на Борисов волята за надделяване над съществуващото статукво води до прекрачване на границите на демократичните правила за регулация на институционалните отношения. Преди заседанието на КСНС, насрочено за 17.06.2014, на което трябва да се посочи дата за предсрочните парламентарни избори, ГЕРБ поставя като условия за участието си в работата на НС правителството да подаде оставка и да се договорят предварително законопроектите и решенията, които да обсъжда парламентът.[2] Същевременно членът на Изпълнителната комисия на ГЕРБ Румяна Бъчварова определя като „безпредметно" заседание, на което да се обсъжда дата за провеждане на предсрочни парламентарни избори, без правителството да е подало оставка.[3] На заседанието на КСНС на 17.06.2014 е взето решение изборите да се проведат между 28 септември и 12 октомври. Бойко Борисов отново заявява, че „държавата е пред фалит", а „управляващите не искат да признаят краха". Той настоява правителството да не взима дългосрочни решения в последните дни от своя мандат.[4] Отношението на ГЕРБ към КСНС като към орган, който трябва да проведе своето заседание след изпълнението на предварително определени условия, е напълно неприемливо от институционална гл.т. Трябва да се вземе предвид, че според чл.1 и чл.4 от Закона за Консултативния съвет за национална сигурност, съветът като „съвещателен орган по въпросите на националната сигурност" „изготвя становища и предложения". Оттук следва, че неговите решения по никакъв начин не стоят над тези на институциите на законодателната и на изпълнителната власт и той не може с предписанията си да нарушава принципа на разделение на властите; той не е мястото, където трябва да се определят приоритетни законопроекти и решения, защото тази функция принадлежи на Председателския съвет на НС. В ситуации на политически кризи КСНС се обединява около становища за бъдещето на правителството и на парламента, но това не означава, че подаването на оставка на МС може да бъде институционално условие за провеждане на легитимно заседание. Доколкото по принцип политическата цел на съвета е да взема решенията си с консенсус, предварителната нагласа за конфронтация не съответства на установената политическа традиция в КСНС от създаването му. Оставката на правителството не може да се обвързва с това дали и кога ще се провеждат заседанията на КСНС заради вече споменатото обстоятелство, че той е консултативен орган. Когато Борисов казва, че очаква „конфронтационен КСНС" поради отказа на парламентарното мнозинство да спре избора на членове на Сметната палата[5], се подразбира опцията за отмяна

[1] http://www.mediapool.bg/upravlyavashtite-ne-barzat-s-ostavka-i-glasyat-izbori-za-septemvri-news221336.html, 20.09.2016

[2] http://www.mediapool.bg/gerb-iskat-ostavkata-na-kabineta-do-vtornik-stanishev-da-no-s-izbori-prez-yuli-news221404.html, 20.09.2016; http://www.segabg.com/article.php?id=702678, 24.09.2016

[3] http://www.mediapool.bg/gerb-lipsata-na-ostavka-pravi-bezpredmetno-zasedanieto-na-ksns-news221525.html, 20.09.2016; http://www.segabg.com/article.php?id=703526, 24.09.2016

[4] http://www.mediapool.bg/ksns-reshi-izbori-do-12-oktomvri-ostavkata-na-kabineta-yasna-sled-sedmitsa-news221569.html, 20.09.2016; http://www.segabg.com/article.php?id=703666, 24.09.2016

[5] http://www.mediapool.bg/gerb-iskat-ostavkata-na-kabineta-do-vtornik-stanishev-da-no-s-izbori-prez-yuli-news221404.html, 20.09.2016; http://www.segabg.com/article.php?id=702678, 24.09.2016

на напълно законно институционално действие с оглед на позиция, която обслужва конюнктурен политически интерес. Налагането на предварителни условия и предпоставяне на решения е проявление на споменатата по-горе стратегия на популисткия лидер, който цели да упражнява власт. Тя притежава присъщата за разгледаните български условия характеристика, че този негов стремеж се съчетава с незачитане на правилата, по които функционират институциите. Тази нагласа продължава да се проявява и да се мултиплицира на всички институционални равнища. На 18.06.2014 НС отлага гласуването на ветото на президента върху Закона за МВР, след като Бойко Борисов скъсва в кулоарите на парламента постигнатото споразумение на заседанието на КСНС, обвинява лидерите на БСП, ДПС и Атака в едностранно определяне на приоритетите на парламента и изпълнителната власт и активизира за пореден път конфронтационната реторика: „Не само, че ме порязаха, а те не спазиха това, което лидерите им са постигнали вчера...Оттук нататък – война!...Реваншизъм до дупка..."[1] На следващия ден Законът за МВР влиза в дневния ред на НС, а ГЕРБ отказва по-нататъшно участие в консултациите между политическите сили. Бойко Борисов продължава да развива конфликтния дискурс, адресирайки го до управляващите партии: „Няма да водим война и реваншизъм, а ще бъдем с мекия кинжал". Иронизирайки високия наратив на Лютви Местан, Борисов пояснява изявлението си от предишния ден: „Вчера можех, проявявайки лицемерието на г-н Местан, да изляза и да кажа: „И от днес-нататък ще бъдем най-толерантни, екзистентни, когато обезглавяваме цели министерства и ги подменяме с наши кадри и ще го правим с толерантност, постепенно в унисон с всички европейски, демократични световни тенденции." „Както господин Местан говори, че е толерантен и вежлив – те с мекия ятаган, ние с мекия кинжал."[2] В хода на анализа дотук бяха разглеждани паралелно като обособени в антиинституционално и антипартийно измерение базови характеристики на популизма на лидера на ГЕРБ. Във визирания политически момент се наблюдава интегралното им съчетаване в неговата популистка стратегия. От една страна се ситуира актът на скъсване на споразумението на КСНС и този акт сам по себе си представлява проява на неуважение към политически орган, в който участват представители на ключови държавни и политически институции, както и на всички парламентарно представени партии. В чисто символен аспект имаме нарочна демонстрация на разграничение от политическата и институционална среда, която стои в основата на функционирането на държавата. От друга страна, отправените атаки срещу останалите партии в парламента със съдържащите се в тях заплахи за политическа чистка показват как конфронтационната антипартийна стратегия е в състояние при една евентуална реализация на заявените намерения да предизвика сериозни сътресения в структурите на изпълнителната власт след изборите. Общата нагласа на Борисов, синтезирана в така обособените два аспекта на политическото послание, предпоставя деструкция, която пречи на нормалното осъществяване на партийните взаимодействия, и по-нататъшно развитие на вече наличната дисфункция на институциите.

Пореден пример за проявление на дисфункция е възникналият казус с невъзможността да се прекратят пълномощията на избрания за евродепутат народен представител Сергей Станишев, тъй като на заседанието на 25.06.2014 НС не успява да събере кворум поради отсъствието на депутатите от ГЕРБ и Атака. Борисов обещава присъствието на неговата група на следващото пленарно заседание, за да може да се приеме тази точка от двевния ред.[3] След това той заминава за Брюксел, а ПГ на ГЕРБ не се подчинява на неговото

[1] http://www.mediapool.bg/borisov-obyavi-na-upravlyavashtite-voina-i-revanshizam-do-dupka-news221614.html, 20.09.2016

[2] http://www.mediapool.bg/shte-badem-ekzistentni-te-s-mekiya-yatagan-nie-s-mekiya-kinzhal-news221668.html, 20.09.2016

[3] http://www.mediapool.bg/borisov-razmisli-otiva-na-konsultatsiite-za-da-poiska-izbori-v-sredata-na-septemvri-news221880.html, 20.09.2016

нареждане и проваля кворума на 26.06.2014. Народният представител от БСП Атанас Мерджанов уточнява, че от началото на 2014 най-голямата опозиционна сила е бламирала над десет пленарни заседания."[1] Тук се открояват измеренията, до които достига институционалната дисфункция, когато прекрачи националните граници и създаде прецедента кандидат, избран за европейски депутат, да е възпрепятстван да встъпи в длъжност поради невъзможността на политическа институция в собствената му държава да изпълни задълженията си по прекратяване на неговите правомощия. Проявява се вече тенденцията харизматичният популистки лидер да губи контрол върху дейността на парламентарнта си група и да не успява да наложи пряко волята си над нея. Също така виждаме, че става дума за един модел на поведение, наложен от самия Борисов, да се бламират редица пленарни заседания и няма как да се оцени еднозначно дали визираният случай е естествено продължение на стратегията на антиинституционално поведение, прокарана от харизматичния лидер, или е загуба на контрол на този лидер върху развитието на зададената политическа стратегия. Катастрофичният дискурс продължава своето перманентно развитие в една и съща посока; многократната артикулация на еднотипно дискурсивно съдържание прави безпредметно неговото експлицитно проследяване, но би могло да се подчертае, че Борисов изтъква многократно своите заслуги.[2] Индикаторът за лидерската харизма е проектиран в заявената от Борисов готовност да стане служебен премиер: „БСП, ДПС и Атака излизат и казват – ние се провалихме, елате, спасете държавата. Тогава съм готов на всякакви жертви."[3] В рамките на така очертания контекст, в края на втория етап на кризата забелязваме как се засилва акцентът, който той поставя върху фигурата си на лидер със силна политическа харизма и с месиански способности. Така моделираната фигура идва като своеобразно допълнение към чертите на популистката стратегия – антипартийността, антиинституционалността, антиелитизма, противопоставянето народ-елит. По този начин се формира една завършена цялост, която непосредствено проектира реализацията на отношението теоретично-емпирично.

Във втория етап на парламентарната криза гореспоменатите черти на популистката стратегия имат конкретни проявления. Антиинституционалността се изразява в блокиране на кворума на пленарни заседания на НС, внасяне на вотове на недоверие към правителството, възникване на правни казуси с тълкуване на текстове от Конституцията и парламентарния правилник в условия на безпрецедентна ситуация. Антипартийността, съчетана с антиелитистки послания, произвежда постоянни критики от страна на ГЕРБ към БСП и ДПС и респективно към Атака като негласен поддръжник на управляващата коалиция. Под влияние на нападките на ГЕРБ, Атака е принудена да предприеме курс на радикално дистанциране от колебливата позиция, в която има разминаване между вербално изразено разграничение от кабинета Орешарски и фактическа скрита подкрепа чрез неучастие в гласуванията на вотовете на недоверие. Друго измерение на индикатора антипартийност се открива в политическото говорене на Борисов. То не може да се разглежда като самостоятелно обособено, доколкото съдържа в себе си и антиелитистки дискурс, чиято функция е да конструира катастрофична картина на управлението, довело държавата до крах. Оформя се опозицията ние-те, в която Борисов и неговата партия са единствената алтернатива на коалиционното правителство, вменява се тезата, че то носи отговорността за състоянието на разруха в страната. Като отрицание на съществуващия

[1] http://www.mediapool.bg/s-teatro-a-la-selska-chest-gerb-pak-boikotiraha-osvobozhdavaneto-na-stanishev-news221920.html, 21.09.2016

[2] http://www.mediapool.bg/ns-takmi-nov-krizisen-kabinet-do-izborite-na-5-oktomvri-news221981.html, 21.09.2016; http://www.segabg.com/article.php?id=705301, 24.09.2016; http://www.mediapool.bg/borisov-se-obyavi-za-spasitel-ot-bankovata-kriza-stanishev-sashto-news222149.html, 21.09.2016

[3] http://www.mediapool.bg/borisov-ospori-stabilnostta-na-darzhavata-i-poiska-priznanie-ot-bsp-i-dps-za-kraha-y-news222023.html, 21.09.2016

модел, като естествен носител на промяната и неин безалтернативен субект се явява фигурата на лидера. По този начин настъпва завършеност на цикъла от всички стъпки на популистката стратегия, при която харизматичният лидер постига популистка мобилизация срещу партиите и управляващия елит, за да предяви претенцията да поеме държавната власт. Както ще видим в последния етап от парламентарната криза, действително се достига до падане на правителството, разпускане на НС и насрочване на парламентарни избори, като целият процес е перманентно съпровождан от актове на нарушаване на институционалните правила.

Дескриптивното изложение на събитията ще бъде осъществено селективно, като акцентът ще се постави върху устойчивостта на изследваните дотук тенденции, тъй като целта е то да спомогне за своеобразна верификация на направените от нас изводи. На 01.07.2014 Волен Сидеров заявява при окончателното напускане от Атака на парламента: „Не виждам защо да продължаваме да влизаме на заседания, като няма какво повече да се реши и да се прави в него." НС в продължение на половин месец не работи, тъй като и ПГ на ГЕРБ бойкотира кворума. Депутатите от партията на Борисов споделят пред Медиапул, че действат на принципа „каквото каже шефът".[1] На 03.07.2014 Бойко Борисов обявява решението ГЕРБ да прекрати участието си в заседанията на НС до подаването на оставката на кабинета. Той продължава да произнася популистки послания: „Излъгаха е точната дума." „Нали виждате заглавията на вестниците? ГЕРБ и ДПС срещу БСП. Те се цаливаха, дето викаше баба, на Орлов мост една година, сега накрая за една седмица ние да им отнесем всичките пасиви. Айде да си отиват и толкоз." ; „правителството си прави безобразия и си работи, парламентът девалвира".[2] Бойко Борисов обвинява управляващите, че отказват да постигнат консенсус при определянето на неотложните законодателни приоритети, атакува правителството за стартиране на нови обществени поръчки и същевременно не осигурява кворум за осъществяване на парламентарен контрол.[3] На 17.07.2014 за пореден път се проваля пленарното заседание на НС. Във връзка с поставения от ГЕРБ ултиматум за оставка на правителството, Михаил Миков уточнява, че работата на парламента ще приключи с нейното разглеждане.[4] Оставката постъпва в деловодството на НС на 23.07.2014 в края на работния ден, като Бойко Борисов отбелязва: „... като знам каква разруха оставят след себе си, не можах даже да й се зарадвам."[5]

Краят на кризата става възможен, тъй като е катализиран едновременно от вътрешен за управляващата коалиция процес на дестабилизация и от външната деструктивна намеса на популистките формации, които успяват да намерят обща основа на техния конюнктурен политически интерес. Съвпадението в стратегиите на ГЕРБ и Атака, които окончателно напускат пленарната зала, води до практическа неспособност НС да работи, както и до настъпването на неговата трайна дисфункция като институция. Волен Сидеров смята, че функционирането на парламента е лишено от политически смисъл и съдържание. Тази изходна точка става възможна като състоятелна теза в условията на делегитимирането на НС под деструктуриращото и антиинституционално влияние на популистките партии. Бойко Борисов продължава да отправя критики към политическите си опоненти от БСП и ДПС, да развива позицията си за несъстоятелността на управлението и за проваленото функциониране на парламента, без да отчита, че стратегията му се явява основен фактор за

[1] http://www.mediapool.bg/ataka-napuska-parlamenta-kvorumat-zavisi-ot-gerb-news222122.html, 21.09.2016

[2] http://www.mediapool.bg/gerb-razturi-parlamenta-s-reshenie-za-boikot-do-ostavkata-na-oresharski-news222203.html, 21.09.2016; http://www.segabg.com/article.php?id=706040, 24.09.2016

[3] http://www.mediapool.bg/ns-pak-ne-raboti-igrata-na-konsultatsii-prodalzhava-news222254.html, 22.09.2016

[4] http://www.mediapool.bg/pravitelstvoto-podava-ostavka-na-23-yuli-news222739.html, 22.09.2016; http://www.segabg.com/article.php?id=708466, 24.09.2016

[5] http://www.mediapool.bg/ostavkata-na-oresharski-oshte-ne-e-depozirana-ns-ne-raboti-news222949.html, 22.09.2016; http://www.mediapool.bg/pravitelstvoto-podade-ostavka-news222978.html, 22.09.2016; http://www.mediapool.bg/ostavkata-na-kabineta-e-prieta-news222990.html, 22.09.2016

развитието на кризисните процеси. Окончателният резултат от въздействието на популистката стратегия върху законодателната и изпълнителната власт е настъпването на траен институционален разпад, който води до дестабилизация и до криза на легитимността на политическите институции.

IV. Заключение

Цялостното протичане на кризата от началото до нейния край е белязано от отклонението от институционалните правила, изразено преди всичко в нарушението на съществуващи правни норми и предизвикване на прецеденти. Антиинституционалното поведение на ГЕРБ се материализира в проваляне на кворума в НС, блокиране на неговата работа и внасяне на чести вотове на недоверие към правителството. В политическата стратегия на Бойко Борисов се наблюдава трайно присъствие на антипартийността като характеристика на популизма. При Борисов през целия период на кризата доминират антипартийните послания срещу БСП, ДПС и Атака, възприемана като част от управляващата коалиция. Тези послания са примесени с антиелитизъм, вменяване на тезата за всеобщ управленски провал в областта на всички секторни политики, развиване на специфичен популистки дискурс, при който се моделира визията за настъпилата икономическа катастрофа. Що се касае до индикатора за засилване на социални очаквания, Бойко Борисов изгражда противостоене между картината на нищетата, докарана от управляващата коалиция, и картината на предлаганото от него управление, което се представя като неин антипод. Не на последно място харизматичното лидерство на Борисов се очертава като ключов конституиращ елемент от неговата стратегия, който се контекстуализира в условията на дилемата между алтернативните картини между катастрофата и благополучието, и носи чертите на месианистката визия за политиката.

БИБЛИОГРАФИЯ

Bonikowski, B., N., Gidron, Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda, Weatherhead Center for International Affairs, Harvard Uneversity, № 13-0004, p. 12, http://scholar.harvard.edu/files/gidron_bonikowski_populismlitreview_2013.pdf, viewed: 03.01.2016

Pappas, T., Populism Emergent: A Framework for Analyzing its Contexts, Mechanics, and Outcomes, EUI Working Paper RSCAS 2012/01, http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/20114/RSCAS_2012_01b.pdf?sequence=1, p. 2, viewed: 22.01.2016

Weyland, K., Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics, Comparative Politics, Vol. 34 (1), 2001

Ждребев, А., Антиинституционалността в популисткия дискурс на премиера, Публични политики.bg, бр. 2, 2017, http://www.ejpp.eu/index.php/ejpp/article/viewFile/236/215, последно посещение 03.11.2017 [Zhdrebev, A., Antiinstitucionalnostta v populistkiya diskurs na premiera, Publichni politiki.bg, br. 2, 2017, http://www.ejpp.eu/index.php/ejpp/article/viewFile/236/215, posledno poseshtenie 03.11.2017]

Лакло, Е. Популизмът: Какво ли значи това?, сп,. „Критика и хуманизъм", кн. 41, извънреден бр., 2013 [Laklo, E. Populizmat: Kakvo li znachi tova?, sp,. „Kritika i humanizam", kn. 41, izvanreden br., 2013]